

przemówienia papieskie do Roty Rzymskiej nie zawierają norm prawnych, ale wskazówki dotyczące tego, w jaki sposób należy stosować w procesach obowiązujące przepisy prawne i na co szczególnie zwrócić uwagę. Nie jest tak, że tekst skierowany do prawników jest tekstem prawnym, bo nie adresat o tym świadczy. Nie nazywają się one Instrukcjami, o których mowa w kan. 34. Dziwne jest umieszczenie wśród źródeł prawnych słowników jęz. polskiego czy łaćnińsko-polskich lub wyrazów obcych (s. 207).

Jeśli chodzi o literaturę to jest ona poprawnie cytowana. Zdarzają się małe niedopatrzania. Autorem podręcznika pt. *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa* nie jest tylko Franciszek Bączkiewicz, ale też Józef Baron i Władysław Stawinoga (s. 209). Ponadto nie koniecznie należy cytować poszczególne tomy Komentarza do KPK osobno. Można to uczynić w formie jednej publikacji, podając poszczególne tomy łącznie.

Wnioski końcowe

Recenzowana praca pozwala poznać praktyczną stronę funkcjonowania urzędu o.w.m. w Sądzie Biskupim Diecezji Łódzkiej na przestrzeni 86 lat i wobec zmieniających się norm prawnych. Autor podjął trud nie tylko przebadania 258 akt spraw, ale z pewnością o wiele większej ich ilości, z których wybrał te, które przytoczył w swojej pracy.

Przedstawione powyżej moje uwagi, zwłaszcza gdy odnoszą się do kogoś, kto wraz z rozprawą doktorską rozpoczyna swoją przygodę z naukowymi opracowaniami, nie uszczuplają wartości pracy. Rozprawa doktorska jest w dużej mierze uzależniona od promotora, który stymuluje i ukierunkowuje. I to raczej z nim należałoby podjąć dyskusję niż z samym Autorem rozprawy. Moje uwagi w kwestiach merytorycznych dotyczyły głównie zagadnień teoretyczno-prawnych, co do których wielość poglądów jest przejawem wielości sposobów myślenia. Na podkreślenie zasługuje rzetelna analiza obowiązujących norm prawnych w ramach zakreślonego tematu, bez zbędnych dywagacji poza tematycznych, jak również odwaga ich konfrontacji z niezmiernym materiałem prawnym w Sądzie Biskupim Diecezji Łódzkiej.

o. prof. UKSW dr hab. Tomasz Galkowski CP

ks. Grzegorz Leszczyński, *Psychoza maniakalno-depresyjna jako przyczyna niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa (kan. 1095, 10–30 KPK)*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2009, ss. 319.

Na rynku wydawniczym ukazała się kolejna pozycja książkowa ks. prof. G. Leszczyńskiego. Jest to już trzecia książka Autora podejmująca problematykę dotyczącą wybranych zagadnień z kanonicznego prawa małżeńskiego. Dwie wcześniejsze pozycje to: *Osoba ochrzczona niewierząca a sakrament małżeństwa*, Łódź 2004, ss. 135 oraz *Exclusio boni fidei jako symulacja zgody małżeńskiej*, Łódź 2004, ss. 280. Tym razem tematyka opracowania poświęcona została zależności między psychozą maniakalną a wyrażeniem zgody małżeńskiej. Już sam tytuł książki podkreśla, że choroba ta jest przyczyną niezdolności do wyrażenia ważnej zgody małżeńskiej w odniesieniu do trzech form niezdolności, o których jest mowa w kan. 1095, 1⁰–3⁰. Czy Autorowi udało się to wykazać w swoich argumentacjach, można prześledzić to na podstawie lektury książki. Należy jednak od samego początku podkreślić, że zaangażowana lektura wymaga choćby podstawowych wiadomości z psychiatrii i różnego rodzaju chorób, w tym psychoz oraz struktury samego konsensusu małżeńskiego. I rzeczywiście jest to pozycja naukowa raczej dla specjalistów, pracowników sądowych biorących udział w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa oraz biegłych sądowych. Ci ostatni, oprócz dokonania oceny stanu psychicznego stron procesu, mogą poznać kanoniczne sposoby oceny

ważności lub nieważności małżeństwa. Osoby odpowiedzialne za wydanie sprawiedliwego wyroku stoją wobec możliwości poznania samej dolegliwości psychicznej, jej wpływu na podejmowanie ludzkich decyzji oraz mogą prześledzić procedurę dowodzenia ewentualnej nieważności małżeństwa osób, które wyraziły na nie zgodę, będąc dotkniętymi analizowanym schorzeniem. Takie też były zamierzenia Autora przedstawione w przeprowadzonym z nim wywiadzie. Tłumaczył w nim, że *pozycja ta napisana jest z punktu widzenia kanonisty, a zatem kwestią podstawową jest określenie wpływu, jaki ma wskazana psychoza na niezdolność osoby do ważnego wyrażenia zgody małżeńskiej**.

Dlaczego jednak Autor poświęcił swoje opracowanie temu zaburzeniu psychicznemu? Wyjaśnia to we Wstępie. Po pierwsze we współczesnym świecie pogłębia się kryzys ludzkiej psychiki, który wpływa na podejmowane przez człowieka życiowe decyzje. Szkoda, że tej tezy Autor nie podpira w przypisie jakimiś szacunkowymi danymi, lecz odwołuje się ogólnie do badań psychiatrów i socjologów. Po drugie, zaburzenia nastroju stanowią istotny problem dzisiejszego społeczeństwa, zwłaszcza w odniesieniu do funkcjonowania małżeństwa i rodziny. Po trzecie kwestia zależności między psychozą maniakalno-depresyjną a wyrażeniem zgody małżeńskiej była dotychczas traktowana w doktrynie kanonistycznej marginalnie, stąd literatura poświęcona temu zagadnieniu jest bardzo skąpa. Nie ukazało się dotychczas całościowe opracowanie w tej materii. Swoją publikacją Autor pragnie wypełnić istniejącą dotychczas pustkę.

Rozdział I pracy, zatytułowany *Charakterystyka psychozy maniakalno-depresyjnej*, poświęcony jest omówieniu tego zaburzenia z punktu widzenia psychiatrii, a więc zdefiniowanie psychozy jako zaburzenia oraz wskazanie na jego podstawowe objawy. Główna część tego rozdziału to analiza dwóch charakterystycznych epizodów w tym rodzaju psychozy, czyli maniakalnego i depresyjnego, w ich objawach i stopniu nasilenia, które wpływają na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa.

Rozdział II pt. *Zdolność konsensualna do zawarcia małżeństwa* dotyczy rozumienia zgody małżeńskiej i jej przedmiotu. Celem tego rozdziału, o charakterze ogólnym, jest określenie zdolności psychicznej osoby do zawarcia małżeństwa. Zdolność ta została zanalizowana w aspekcie działania zarówno intelektu, jak i woli.

Rozdział III, jak stwierdza jego tytuł *Wpływ psychozy maniakalno-depresyjnej na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa*, poświęcony został szczegółowym analizom odpowiadającym wiernie problematyce określonej w tytule. Autor dokonuje swoich analiz, opierając się na orzecznictwie Roty Rzymskiej i doktrynie kanonistycznej do czasów Soboru Watykańskiego II oraz po jego zakończeniu. Soborowa granica nie ma charakteru chronologicznego, lecz doktrynalny, wskazując na nowe kierunki rozwoju myśli kanonistycznej i orzecznictwa rotalnego. Autor podejmuje dwubiegunowo do zagadnień wpływu zarówno epizodu maniakalnego, jak i depresyjnego na trzy formy niezdolności konsensualnej do zawarcia małżeństwa, o których w kan. 1095.

Ostatni rozdział został zatytułowany *Dowodzenie wpływu psychozy maniakalno-depresyjnej na niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa*. Jest to rozdział zawierający praktyczne wskazówki dotyczące dowodzenia zaistnienia samego zaburzenia poprzez opinię wydaną przez biegłego oraz oceny jej wartości dowodowej. Dodatkowo Autor przedstawia i ocenia oświadczenia stron, zeznania świadków i dokumenty kliniczne. Aczkolwiek dla sądowych praktyków jest to rozdział z pewnością najbardziej przydatny, to jednak jego pełne zrozumienie może dokonać się w świetle trzech poprzednich rozdziałów teoretycznych.

Na uwagę zasługuje zbiór dokumentów wykorzystanych w opracowaniu, zwłaszcza analiza sentencji rotalnych z lat 1909–1998. Literatura jest bardzo obszerna i to nie tylko pod względem wielości przytoczonych opracowań, co szerokiej gamy językowej (włoski, angielski, niemiecki, hiszpański, łaciński), której znajomość Autor prezentuje.

---

* *Prawo w służbie wspólnoty*, Wywiad z ks. prof. G. Leszczyńskim przeprowadzony przez ks. red. W. Kulbata, w: „Niedziela Łódzka” 52 (2009) nr 5, s. VI.

Merytorycznie logiczne i metodologicznie przejrzyste opracowanie omawianej tematyki przez ks. G. Leszczyńskiego zasługuje na uznanie i jest jak najbardziej godne polecenia zarówno dla psychiatrów jako biegłych sądowych, jak i dla sędziów wydających wyroki w sprawie nieważności małżeństwa z tytułu niezdolności natury psychicznej (psychoza maniako-depresyjna) do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Pozostaje życzyć Autorowi, by zechciał podjąć kolejny wysiłek opracowania wpływu jeszcze innych zaburzeń psychicznych na ważność zgody małżeńskiej.

prof. UKSW dr hab. Tomasz Galkowski CP

ks. Jan Tadeusz J a c h y m, *Aby służyć. Myśli o kapłaństwie*, Wydawnictwo Ojców Franciszkanów, Niepokalanów 2008, ss. 172.

Z zainteresowaniem przeczytałem wydaną niedawno książkę ks. dr. Jana Tadeusza Jachyma: *Aby służyć. Myśli o kapłaństwie*. Arcybiskup Władysław Ziółek we wstępie do niej zawarł kwintesencję tej publikacji: „Książka *Aby służyć – myśli o kapłaństwie* uwzględnia w poszczególnych rozdziałach najważniejsze problemy, troski i niepokoje, a także radości i nadzieje, którymi żyje na co dzień kapłan. Dlatego można powiedzieć, że swoimi treściami obejmuje ona fundamentalne sprawy egzystencji duszpasterza oraz jego misji”.

Książka może być również pomocna w formowaniu osobowości młodego kapłana, co obecnie jest z pewnością bardziej trudne niż kiedykolwiek. Wszyscy znamy tego przyczyny. Wszechobecny chaos i zamęt, sekularyzacja i niedowład moralny oraz w dużej mierze oddziałujące destrukcyjnie potężne mass media – wszystko to sprawia, że młodzi, żyjący pod presją współczesności, często nawet nie są w stanie usłyszeć budzącego się w nich powołania kapłańskiego. A przecież kapłani mężni, świadomi wielu zagrożeń są niezmiernie potrzebni, by swoją misją duszpasterską skutecznie wspomóc zagubione duchowo społeczeństwo, może nawet sprawić, by wiara i jej praktykowanie stały się na powrót naturalnym elementem życia Polaków. Przedtem jednak młodzież klerycka musi być przez swoich wychowawców i przewodników duchowych wewnętrznie dobrze ukształtowana.

Książka ks. J. Jachyma zapewne będzie w tym bardzo pomocna. Korzystnie z zawartych w niej bogatych treści ułatwia przejrzysta konstrukcja. Książka składa się z trzech części. Zasadniczą część i najbardziej obszerną stanowią wybrane cytaty – myśli na temat kapłaństwa, jego misji. Niewątpliwą zaletą tej części jest jej układ usystematyzowany tematycznie. W sposób skondensowany, właściwy tego typu publikacjom, a jednocześnie wieloaspektowo i różnorodnie mówi o kapłanach i kapłaństwie. Różnorodność przejawia się tu na dwu płaszczyznach: zarówno pod względem źródeł przytaczanych fragmentów (dokumenty kościelne, pisma teologiczne, literatura piękna i in.), jak i w wszechstronnym spojrzeniu na osobę kapłana (sprawowanie Eucharystii, formacja seminaryjna, zagrożenia dla kapłanów, kapłan w kontekście historycznym, stan kapłański a władza świecka, świadek prawdy, problem samotności, celibatu, świętości, starości itd.).

Część druga i trzecia publikacji zawiera teksty kazań wygłoszonych przez ks. Jana Tadeusza Jachyma. W drugiej części zostały zamieszczone teksty sześciu konferencji wygłoszonych podczas rekolekcji dla kapłanów Towarzystwa Chrystusowego.

Trzecia część zawiera kazania wygłoszone przez ks. Jachyma podczas skupienia dekanalnego kapłanów w Łodzi, w parafii św. Wojciecha w 2004 r. (29 IV i 21 X) oraz kazanie z okazji jubileuszu pięćdziesięciolecia kapłaństwa ks. Władysława Kurdziela z diecezji tarnowskiej, zaprzyjaźnionego z Autorem.

Wszystkie trzy części tej publikacji są treściowo związane ze sobą. Zarówno w przytoczonych myślach wybranych z ważnych dla Kościoła źródeł, a także w tekstach Autora wygłoszonych podczas rekolekcji spotkań... rysuje się obraz duchownego – jakim powinien być, jakich zachowań ma unikać, by być uzdolnionym do pełnienia roli kapłana w obecnych czasach. W czasach, które – jak